

HAKEMLİ YAZILAR/Refereed Articles

Bir Spekülatif Felsefenin Ana Hatları: Çember ve Varolma(ma) Alanları

Yücel DURSUN*

Özet

Bu çalışmada, ilkin Lacan, Badiou ve Hegel'in felsefi görüşlerinden yola çıkılarak ileri ve geri adımlamalı olarak adımı verdiğimiz ontolojiler türetildi. Bu arada "Bir'in İki İle İlişkisi" biçimindeki kavramsallaştırmamızın ana fikri betimlenmeye çalışıldı. Aynı zamanda ileri ve geri adımlamalı ontolojilerin bu kavramsallaştırmamızın altında nasıl yer aldığı diğer deyişle bu kavramsallaştırmamızdan nasıl çıkarılabildiği gösterilmeye çalışılmıştır. Bunların yanı sıra, ileri ve geri adımlamalı ontoloji örnekleri olarak Lacan, Badiou ve Hegel ontolojilerinin Kartezyen düzlemde gösterimi ve bu gösterim üzerinden karşılaştırılmaları da yapılmıştır. Böylece ilk defa ontolojiyi biçimleyen kurallar, soyut olarak Kartezyen düzlemde analiz edilebilir bir nitelik kazanmıştır. Çalışma ileride ortaya çıkabilecek spekülatif bir felsefenin ona hatlarını belirlemeye yönelik bir çalışmadır. Son olarak, "Bir'in İki İle İlişkisi" adındaki kavramsallaştırmamızı da bu spekülatif düşüncenin belkemiğini oluşturan düşünce olarak anlayabiliriz ya da anlamayız.

Anahtar Sözcükler: Hegel, Badiou, Lacan, Ontoloji, Non-ontoloji

Outlines of A Speculative Philosophy: Circle and Ontology/Non-ontology

Abstract

In this study, what we have called as the backward stepped and forward stepped ontologies are derived from the departure of philosophical views of Lacan, Badiou and Hegel. Meanwhile, it was tried to describe the main idea of our conceptualization of "the relationship of One with Two". In addition, it was tried to be showed that how the backward stepped and forward stepped ontologies are under the effect of this conceptualization or are inferred from that in other words. Beside these, it is made the illustration of the ontologies of Lacan, Badiou and Hegel as the backward stepped and forward stepped ontologies in Cartesian plane and then they are compared in that plane. Thus, as first time, the rules that form an ontology had the property as abstractly analyzable in Cartesian plane. This study is a study that determines for the outlines of any future speculative philosophy. Finally, we can hereby understand or should understand this as our conceptualization or the idea of "the relationship of One with Two" is a thought in terms of the backbone of that speculative philosophy.

Keywords: Hegel, Badiou, Lacan, Ontology, Non-ontology

* Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Felsefe Bölümü.

Burada, felsefenin spekülasyonu en son Hegel’de bıraktığı yerden devralarak düşüncenin sınırlarına doğru bir yolculuk yapmak amaçlanmıştır. Bu felsefi spekülasyon sonuçları bakımından her ne kadar farklı bir biçimde neticelenmiş olsa da çıkışı itibarıyla Lacan ve Badiou’nun düşüncelerinin ileri bir sonucu olarak görülebilir. Ve Hegelci düşünce de spekülasyonda geline nokta damgasını vurmuştur. Özellikle Bir’in konumunun gözetilerek İki’nin kavranışında bu söz konusu damganın izleri izlenebilir. Bununla birlikte burada bu filozofların felsefeleri dâhilinde salt bir yorumlama yapmayı düşünmüyorum. Amacım daha çok “mantıksal” bir çıkarım. Öyleki bu mantıksal çıkarım sonuçları bakımından “hakikat”¹’in içeriğini bir hayli zenginleştirmektedir. Bütün bir “hakikat”ın içeriğinin ne olduğunu bildiğimi iddia etmiyorum ama bildik kavrayışımızın bu konuda çok dar kapsamlı olduğuna yönelik sezgiler edinmiş bulunuyorum. İşte bu noktayı, yani söz konusu sezgilerimi okuyucu ile paylaşmayı ve belki de ileride bu yönde daha fazla kişiyle bu yolda yürümeyi amaçlamaktayım.

Yazı birkaç bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm, Lacan ve Badiou’nun düşünceleri ile biçimlenen ontoloji ve bu ontolojinin başka ontoloji ya da non-ontolojiye² nasıl imkan verebileceğinin araştırıldığı bölümdür. İkinci bölüm, söz konusu ontoloji ve non-ontolojinin birlikte düşünüldüğü bir çember yapısının incelenmesi olacaktır. Bu bölümde özellikle “oluş”un matematiksel yapısına yakın bir odaklanma yapılması amaçlanmıştır. Üçüncü ve sonuç bölümünde ise gelinen nokta itibarıyla “hakikat”ın edindiğimiz yeni içeriğine yönelik bir değerlendirme yer almaktadır.³

O halde anahtar bir kavram çifti olarak “ontoloji/non-ontoloji” ile başlayalım.

I. Ontoloji ve Non-Ontoloji

Okuyucudan bu başlığı kullandığım için beni bağışlamasını isteyeceğim. Çünkü başlık hem tuhaf görünüyor hem de Türkçe değil. Bununla birlikte, anlatmak istediğim düşünceye daha uygun bir karşılık bulana kadar bunu kullanmayı düşünüyorum. Burada non-ontoloji kavramının içeriği ve anlamı bütünüyle ontoloji kavramı ile sınırlanmış olup non-ontolojinin anlaşılması ontolojinin anlaşılması ile sıkı sıkıya ilişkilidir. Şu halde non-ontolojiden bahsedebilmek için kısaca önce ontoloji hakkında bir şeyler söylemek gerekmektedir. Bunun için de Lacan ve Badiou’ya başvuracağız. Ama daha önce kısa bir süreliğine Aristoteles’e gidelim.

¹ Bu kavramı Hegel’deki anlamına yakın bir anlamda kullanmaktayım. Bununla birlikte bu kavramla aslında ne kastettiğim yazının sonlarına doğru, ontoloji ve non-ontolojiye dair çerçevelerin incelenmesiyle netlik kazanacaktır.

² Bu terim gerçekten de güç bir terimdir. Ontoloji varolmayı işaret ediyorsa, non-ontoloji de varolmamayı işaret etmektedir diyebiliriz belki. Fakat konu çok daha derindir ve ilerleyen kısımlarda söz konusu terimin içeriğini daha fazla açmayı taahhüt ediyorum.

³ Burada iletmeye çalıştığım düşüncelerim daha önceki şu dört yazımın devamı niteliğindedir: 1. (Dursun 2009) 2. (Dursun 2013) 3. (Dursun 2015) 4. (Dursun 2014)

Amacımız, ontolojinin, yani *ontos logos*'un ne olduğuna ilişkin temel bir referans noktası oluşturarak sonraki söyleyeceklerimizde bu yolu izlemek olacaktır.

Aristoteles, varolandan (on) çeşitli şekillerde konuşulduğunu fakat hepsinin belli bir doğayla (*physis*) ilişkili olduğunu belirtir ve bu doğayı anlatan ilkeye de *ousia* adını verir (Werner 1954, s.6)⁴ Türkçeye çevrilmesi zor olan bu terimin *töz* ya da *mevcut* diye karşılıkları vardır. Aristoteles'e göre bu sözcük o kadar önemlidir ki "varolanın (on) ne olduğu" sorusu "tözün (*ousia*) ne olduğu" sorusudur. (Aristotle 1908, 1028b2-4) Aristoteles, söz konusu tözlerden ne şekilde bahsedildiğini⁵, neler olabileceğini ve özelliklerini başta *prote philosophia* (Metafizik) olmak üzere birçok eserinde sistematik bir şekilde anlatmıştır. Yaptığı tam anlamıyla tözlerin/mevcutların özelliklerine göre ve birbirleriyle olan ilişkilerine göre serimlenmesi/sergilenmesidir⁶. Konunun teknik ayrıntısı literatürde oldukça kabarıktır. Öyle ki ontoloji adı verilen şeye Werner *ousiology* (Werner 1954, s.38-65) adını verir. Niyetim bu literatürü tekrar etmek değil. Bununla birlikte bugünkü çağdaş anlamdaki ontoloji kavrayışları Aristoteles'in ontoloji kavrayışından çok da uzak değildir. İşte *ousiology* sözcüğü, bir bakıma tözleri ya da mevcutları temel özelliklerine göre anlatan bir sözcüktür ve çağdaş anlamda Badiou'da da (varolmayanın varılması anlamında) ontolojik olarak yapılan döküm bu sözcük ile kimi benzer nitelikleri paylaşır. Aristoteles'in varolandan çeşitli şekillerde konuşulur diyip fakat hepsinin belli bir doğayla ilişkili olmasına *ousia* adını vermesinde olduğu gibi Badiou da söz konusu doğaya bir anlamda "boş küme" adını vermiştir diyebiliriz belki. Niyetim Aristoteles'in ontolojisi ile Badiou'nun ontolojisini bütün bütüne örtüştürmek değil (ki zaten öyle değillerdir) ama ontoloji denen şeyin özünde başlangıçta da şimdi de nesnelerin özelliklerine ilişkin bir dökümünün yapıldığını ve bu yapılırken de bir "çıkarımsallığın" gözetildiğini vurgulamaktır. Bu "çıkarımsallık" Aristoteles'te, varolanın *ousia* olarak çeşitli şekillerde söylenmesi iken Badiou'da ise daha aksiyomatik bir tarzdadır. Badiou'daki bu aksiyomatik yapıdan Lacan'ı da dahil ederek biraz bahsetmem gerekmektedir. Bununla amacım, söz konusu aksiyomatik yapının bir ontolojiyi ortaya koyarken nasıl olup da non-ontolojilere geçit verdiğini gösterebilmektir.

Badiou'nun ontolojisi ise, her şeyden önce ZF (Zermelo-Fraenkel) aksiyomatik küme kuramını matematiksel olarak kabul eden bir ontolojidir. Bu da şu

⁴ aktardığı kaynak Aristotle, *Metaphysics*, vol. VIII, A-D Book I, Ch. 2.

⁵ "Kimileri bu varolanlar *ousia* olduklarından başkaları *ousia*'nın etkilenimleri olduğundan, diğerleri *ousia*'ya yönelik bir işlem olduklarından ya da *ousia*'nın yıkımı ya da yokluğu ve niceliği olmasından ya da *ousia*'nın üretici ve türeticiliğinden, *ousia*'ya göre şeylerin üreticiliğinden veya bunlardan birinin olumsuzlaması ya da *ousia*'nın kendisinin değillemesi olarak. Bu nedenden dolayı hatta varolmamasının "olması"/"varlığı" bakımından da konuşulur". Aristoteles (1908, vol. VIII, A-D Book I, Ch. 2) (Aristoteles'den aktaran Werner Marx)

⁶ *Ontos + logos*'un özellikle *logos*'a ilişkin leğen fiilinin Heideggerci bir okuması tam anlamıyla sergileme, öne koyma, toplamak, biriktirmek, birini diğerinin yanına koymak anlamlarına gelir (Dursun 2014, s.27-28).

anlama gelmektedir: Bütün ontoloji, boşluk ya da boş küme üzerinde inşa olmuştur ve başlangıçtaki boşluğun kabulü de hiç rastlantı değildir. Çünkü söz konusu boş küme ya da boşluk, hiçbir şeyin sunulamayana (imprésentable) ait olmamasında (Badiou 2005, s. 67) mevcut olur. Yani, bütün sunum, sunumu önceleyen ve bu bakımdan sunulamayan bir kökene dayanır ve bu köken de aslında hiçbir şeyi içermektedir (ya da yabancı dilde söylendiği şekliyle “hiçbir şey”i içermektedir). İlerde yeri geldiği zaman daha ayrıntısı ile ele alacağız ama şimdilik şunu söyleyebiliriz ki ontoloji bu anlamda non-ontoloji temelinde serpilir. Çünkü ontoloji olarak sözü edilen şey bu hiçbir şeyin ya da olmayan şeyin varlığıdır. Ama bu non-ontoloji kavramı Badiou’da *Varlık ve Olay*’ın birkaç yerinde geçse de güdüktür. İşlenmemiş ve işlenemez bir haldedir. Bunun sebebi, Badiou’da dengesiz ve tek yanlı geliştirilmiş İki anlayışıdır. Bu konuyu başka bir yazımda ele aldığım için burada tekrar değinmeyeceğim (Dursun 2013). Fakat şimdilik sunulamayan hakkında biraz daha duralım. Neden başlangıçta sunulamayan var? Bir mantıksal çıkarım bizi o noktaya götürmektedir çünkü. Şöyle ki... Sunum olarak bahsedebileceğimiz “bir gibi sayma” ile saymaya “geç” yani boşluktan başladığı için sayım “retrospektif” bir şekilde gerçekleşmektedir. Bu durumda, bir-gibi-sayma ile sunumu verilen herhangi bir “nesne”nin temeli “daha önce” atılmaktadır. Fregeci bir anlamda söylersek, 3’ün temeli 0, 1, 2’de; 2’nin temeli 0,1’de; 1’in temeli de 0’da atılmaktadır, vb... Şu halde şu soru kendiliğinden belirmektedir: 0’ın temeli nerede atılmaktadır? İşte sunulamayanın çıkış noktası da burasıdır. Bütün sunum esasen sunulamayana dayanmaktadır. Sunum da dolayısıyla sunulamayanın sunulamayışının sunumu olmaktadır. Lacan’da “olanaksız”(Impossible)ın temellendirilişi de benzerdir. Tek farkla ki “olumlu” (affirmation) olanın mantıksal statüsü, yoksunluğun yoksunluğundan kurulabileceği için ve sonki yoksunluk da gelip gelip olanaksıza kadar dayanacağı için olanaksız bütün heybeti ile karşımıza dikilir.

Sunulamayan ya da olanaksız, adına ne dersiniz deyin, özellikle Badiou’daki Cantoryan sınırsız sonsuzu düşündüğümüzde zengin mi zengin bir ontolojiyi meydana getiren dayanaktır. Non-ontolojinin yuvası, kıtasıdır. Kendisi ilk bakışta bir çözümsüzlüğü çağırıyor sanki. Ama acaba öyle mi? Badiou’nun dediği gibi matematiksel olmayan bir diyar ve dolayısıyla her şeyin bittiği bir yer midir? Keşfedilebilir bir yanı yok mudur?

Söz konusu sorulara yanıt bulabilmek için, şimdilik sunulamayan ya da olanaksız ile çıkan ontoloji arasındaki ilişkiyi incelemeye almak ve bir de İki’nin daha doğru bir kavranışına ihtiyacımız var.

Geri Adımlamalı Ontoloji ya da Non-ontolojiye Doğru Seyahat

Önce Lacan ile başlayalım. Pascal Üçgeninin türetimine ve dolayısıyla *ileri adımlamalı* ontolojinin türetiminin mantığına bakalım. Çünkü bu türetim hem ileri hem de geri yönde işleyebilen bir türetimdir.

İkinci seçenek ile ilgisinde şunu söylemeliyiz: Badiou'ya göre bu olumsuz olumlama öyle geriye doğru fazla gitmez. Çünkü onun İki anlayışını da temellendiren bir boşluk vardır ve o sunulamayan üzerinden postüle olmuştur. Yani sunulamayan'ın ve boşluğun daha öncesi yoktur bundan dolayı da hem geri adımlama yoktur hem de İki aslında sıfır ya da boşluk temelinden çıkar. Oysa bu tür bir kavrayış, hem İki'nin asıl anlamını vermez ve eksik bırakır hem de devasa bir örüntüyü (non-ontoloji ve non-ontolojik durumları) göremez. O halde bize geri adımlamanın mantığını veren ikinci seçeneği biraz daha açmamız gerekmektedir: Önce sunulamayan'ın ya da Lacancı olanaksızın neden *mutlak* başlangıç olmadığını anlamamız gerekmektedir. Lacancı anlamda olanaksızın hep olanaklılığını düşünüyoruz Badioucu anlamda da sunulamayan'ın sunumunu. Peki ya bize tam bu noktada kendini sezdiren “olanaksızın olanaksızlığı” ya da “sunulamayanın sunulamayışı” hakkında ne demeli? Doğru bir İki kavrayışı da zaten bunu gerektirmez mi? Yani her durumda *tam olarak birbirine karşıt iki seçenek olduğunu...* Oysa Badiou'nun İkisi, mutlak başlangıç olarak gördüğü yere gelince deyim yerindeyse iki ayağından birini içeri alıyor. Bu noktada ikinci seçenek düşünülüyor çünkü İki mutlak başlangıç sınırlarını aşmıyor, ancak o başlangıçtan sonra ileriye doğru bir açılım gösteriyor. Oysa pekâlâ da düşüncenin haklı olarak gittiği yerlerdir “olanaksızın olanaksızlığı” ya da “sunulamayanın sunulamayışı”. Bu yerleri daha önceki yazılarımda (Dursun 2009, Dursun 2013) ele aldığım için burada çok kısaca değineceğim ve söz konusu yerlerin nasıl bir örüntüye sahip olduğunu göstermeye çalışacağım.

Olanaksızın olanaksızlığı, olanaksızlığı doğal olarak iptal eder. Yeni duruma ikili karşıtlar temelinde bakarsak, “olanaklı” olur. Lacancı anlamda “olanaksız” “olanaklı”nın öncesine düştüğü için, olanaksızın olanaksızlığı en önde yer alır. O da olanaklı olduğundan dolayısıyla olanaklı tekrar başa geçmiş olur. Böylece olanaksız mutlak başlangıç pozisyonunu kaybeder.

Benzer bir temellendirmeyi sunulamayan için yapabiliriz. Sunulamayan'a hiçbir şeyin ait olmayışı aslında onun sunumudur. İşte o hiçbir şeyin ait olmayışının ait olmayışı da sunulamayışdır⁸ ve sunulamayanın sunulamayışını sunuma oranla önceler. Peki bu söylenenlerin ontolojik anlamı nedir?

Öncelikle bu noktada ileri adımlamal ve geri adımlamal ontolojinin olanaklı bize veren *tam olarak iki seçeneğin* olduğunu görmeliyiz. Tekrar ϕ 'ye göre (başlangıçta bulunana göre)⁹ biçimlenen ontolojiyi göz önüne getirirsek söz konusu iki seçeneğin nasıl çıktığını görebiliriz. Şimdi şu mantıksal çıkarıma dikkat kesilmenizi istiyorum:

⁸ Sunulamayan gerçekten de sunulamayan ise bundan daha iyi nasıl betimlenebilirdi ki!...

⁹ Başlangıç konumu böylece sabit bir içerik olarak almıyoruz ki bütün çıkabilecek olası seçenekleri görelim.

ϕ (başlangıçta olan-önde olan) postüle edilir edilmez, yani herhangi bir konum ayırt edilir edilmez, ayırt edilmenin temelinde ϕ -olmayan konum da kendiliğinden belirmiş olur. Yani böyle bir konumun mevcudiyetini de kabul etmek zorunda kalırız. Dolayısıyla yeni durum şudur:

ϕ

ve

ϕ -olmayan

Şimdi bu bir İki durumudur (ϕ ve ϕ -olmayandan dolayı) ve buradan ileriye ve geriye doğru bir türeyiş tetiklenir. Önce ileriye bakalım.

ϕ ve ϕ -olmayan arasındaki farka ϕ' - ϕ der ve ayırt edilen bu farkın mevcudiyetine ϕ - ϕ' dersek başlangıca göre son ki durum:

ϕ

ϕ' - ϕ ϕ - ϕ' olur. Bu bir üçlü durumdur ya da daha doğru bir ifadeyle Bir (ϕ) ve İkili (ϕ' - ϕ , ϕ - ϕ') durum. Bundan sonraki her türeyişin şablonu budur. Çünkü ϕ ve ϕ - ϕ' arasındaki farka ϕ'' - ϕ ve onun mevcudiyetine de ϕ - ϕ'' dersek başlangıca göre yeni durum ϕ

ϕ'' - ϕ ϕ - ϕ'' olur. Sonra da ϕ ve ϕ - ϕ'' arasındaki farka ϕ''' - ϕ ve mevcudiyetine de ϕ - ϕ''' dendiğinde ϕ

ϕ''' - ϕ ϕ - ϕ''' olur. Ve bu böyle gider... Buna ileri adımlamalı ontoloji demek doğru olur çünkü fark üzerinden çıkan "varolma" hep türediği yerin sonrasına düşmektedir. *Ve bu aşağıda verdiğim ve "Bir'in İki ile ilişkisi" olarak kavramsallaştırdığım çok temel bir hakikatin yalnızca bir yönüdür* diğer yön de şudur:

Dediğimiz gibi, ϕ (başlangıçta olan-önde olan) postüle edilir edilmez, yani herhangi bir konum ayırt edilir edilmez, ayırt edilmenin temelinde ϕ -olmayan konum da kendiliğinden belirmiş olur. Şimdi ϕ ile ϕ -olmayan arasındaki farkın, ϕ 'den başlayarak ϕ -olmayana doğru gittiği, yani farkın minimum olduğu ya da neredeyse hiç olduğu durumdaki gibi -ki bu $\phi=0$ 'ın tersi olarak 1 durumudur- değil de ikisi arasındaki bu farkın bütünlüğünde yavaş yavaş gözden kaybolduğu ve kalmadığı durumu düşünelim. Farkın yok olduğu -ama bu defa ϕ 'den başlayarak ϕ -olmayana doğru giderek değil de ϕ ve ϕ -olmayan arasındaki aranın gözden kaybolduğu -durumu da yine 1 ile göstermeliyiz. Çünkü o da $\phi=0$ 'ın tersi bir durum. Yalnız bu defa çıkan 1, ϕ 'nin sonrasına değil öncesine düşmüştür. Çünkü söz konusu yeni konum ϕ ve ϕ -olmayan arasındaki aranın değil olup *arasızlığı ifade etmesi* bakımından başlangıçtaki $\phi=0$ 'ın (farkların, araların yurdunun) öncesine düşer. Dolayısıyla iki 1 vardır. Biri farkın varlığının ifadesi iken diğeri aynı büyüklüğün bu kez *farksızlık* bakımından ifadesidir ve bu bakımdan onun için tek olanaklı konum öncedir. Çünkü 0'dan sonraya düşen bütün ontolojik yapı, farka dayanır. Bu yapıda farksız-

lık yoktur. Söz konusu iki 1, birbirlerinin aynı “büyükük”teki ama tam tersi olan şeylerdir. İleri adımlı ontolojide, 0’dan 1’e ulaşıncaya kadar kalan farklar nerdeyse sıfırdır ve bu arada arkada boydan boya bir fark bırakmıştır. Geri adımlamalıda ise iki şey arasındaki aranın yani farkın gözden kaybolduğu bir noktaya gider. Başka bir şekilde ifade edilirse bu konum, İki’nin kendini şart koşan Bir’e doğru bir adımdır¹⁰.

Yeni çıkan konuma ϕ^{\wedge} ise onun gerisin geriye ϕ ile arasında beliren farka da $\wedge\phi$ dersek, geri adımlamalı ontolojinin şablonu için ilk türetim başlangıca göre $\phi^{\wedge} \wedge\phi$

ϕ

Ve ϕ^{\wedge} ile $\phi^{\wedge} -\phi^{\wedge}$ ’i (bunu $\wedge\phi$ ile gösterelim) önceleyen ontolojik adım da bu defa başlangıca göre

$\phi^{\wedge\wedge} \wedge\wedge\phi$

ϕ şeklinde belirir ve bu böyle gider... Buna geri adımlamalı ontoloji demek doğru olur çünkü gerçek anlamda farksız ile farkı öncelemektedir. Ve hep önceye, daha önceye gidilmektedir.

Yukarıda ileri adımlı türeyişte gördüğümüz üçlü şablon bu defa geri adımlamalı olarak karşımıza çıkar. Bunun nedeni aslında tek bir şablonun olmasıdır. Kavramsallaştırmamız aslında basittir: Bir’in İki ile ilişkisi vardır. Bu ilişki Bir’den İki’ye ve İki’den Bir’e düşünülebildiği için bu böyledir. Bir’den İki’ye ilişki ileri adımlamalı ontolojiyi, İki’den Bir’e ilişki de geri adımlamalı ontolojiyi ortaya çıkarır. Ve Bir hem İki’dir hem de değildir. Ve ne zamanki İki’ye odaklanırsanız Bir’e geçiş yapmış oluruz. Ve yine ne zamanki Bir’e odaklanırsanız İki’ye geçiş yaparız. Ve şunu da söylemeliyiz ki başlangıçta buna göre ne yalnız Bir vardır ne de yalnız İki, ikisinin birlikteliği aynı anda mevcuttur. Yani üçlü bir durum. Bundan dolayıdır ki hem Hegel’in felsefesinde hem de Badiou ve Lacan’ın felsefelerinde bu üçlü durum kendisini farklı biçimlerde gösterir.

Hegel ve Bir’in İki İle İlişkisi

Aslında bunu yukarıdaki ileri adımlamalı ontoloji ile geri adımlamalı ontolojinin şablonlarından da anlayabiliriz. Dikkat edilirse, ileri adımlamalı ontolojinin şablonu

ϕ

$\phi^{\wedge\wedge\wedge} \wedge\wedge\wedge\phi$

$\phi^{\wedge\wedge\wedge}-\phi$ $\phi-\phi^{\wedge\wedge\wedge}$ ve geri adımlamalı ontolojinin de ϕ dir.

Yani tam tersi... Şimdi bu geri adımlamalı ontolojinin söz konusu şablonunun Hegel’in felsefesine, yani diyalektiğinin mantığına nasıl birebir uyduğunu görmek

¹⁰ Bu noktaya Hegel’in diyalektiği ile daha da açacağız.

için Hegel'in *Mantık Bilimi* adlı eserinden birkaç kavrama başvuracağız. Daha önce incelediğimiz Lacan ve Badiou'nun felsefelerine uygun düşen ileri adımlamalı ontolojinin de bu noktadaki rolünü görmeye çalışacağız. O halde geriye söz konusu iki şablonu ve onlara denk gelen Hegel ve Lacan, Badiou felsefelerini birlikte kavramak kalmaktadır. Böylece Bir'in İki ile İlişkisi adındaki soyut kavramlaştırmanın altına Hegel ve Lacan, Badiou felsefelerini alarak onlardan daha soyut bir çatı kavramlaştırılmaya daha üst ve soyut bir açıklamaya gidebileceğiz. Bu da bize hakikati en geniş anlamda görme olanağını sunacaktır.

Şimdi, Hegel'in felsefesine gittiğimizde ilk anlamamız gereken şey **tertium quid**'in ya da aynı şey demek olan bir'in ontolojik durumunu tam olarak saptamaktır. Bunun için de ilk planda anlaşılması gereken şey şudur: Yukarıda özetle ifade ettiğim "Bir'in İki İle İlişkisi" biçimindeki bir kavramsallaştırma, Hegel'de içeriksel olarak var olsa da biçimsel olarak yoktur. Dolayısıyla, şimdilik iki ile anlatmak istediğime Hegel'deki *çelişki* kavramı ile ve bir'e de -ki bir'in kendisi kavram olarak geçer- *özdeşlik* kavramı ile yaklaşmak istiyorum. Amacım, bu tuhaf ve sıradan aklı zorlayıcı bilmeceyi ilişkinin dinamiğini gözler önüne serebilmek.

Çelişki (Widerspruch) farkın birbirine karşıt iki ögesinin bir bütün olarak birlikteliğinde ortaya çıkan bir durumdur. Şöyle ki, bütünde her bir öge, kendi ötekisini içerir ve kendi ötekisi olarak kendisi ile dolayımlanır. Fakat aynı zamanda kendi ötekisi olmayan olarak kendisi ile de dolayımlanır. Böylece bu şey bu haliyle bir birliktir (Einheit) ve kendinden ötekini dışlamıştır. Çelişki şuradan çıkar ki, her öge kendi ötekini içerdiği için kendinden sahip olduğu kendi-mevcudiyetini dışlar. Böylece hem dolaysız biçimde kendisi olan hem de kendisinden dışladığı kendisinin negatifi olan bu şey, bu birlik açıktır ki çelişiktir (Hegel 1969b, s. 64; Hegel 1969c, s.431).

Bununla birlikte, fark kendinde zaten çelişiktir çünkü *bir* değildir (s. 431). Yani fark ya da çelişki bir *iki* durumudur. Her çelişki eninde sonunda bir çözüme ulaşır ve ulaşılan çözüm bir özdeşliktir. Dolayısıyla her *iki* durumundan aynı zamanda özdeşliği anlatan *bir* durumuna bir geçiş gerçekleşmiş olur.

Özetlemek gerekirse, çelişkide birbirini dışlayan tarafların dışlaması, her ne kadar önce birbirine karşıtsa da sonra *tek bir dışlama edimini* ortaya çıkardığı için, daha doğrusu bu zemine geri çekildiği için (in seinen Grund zurückgegangen) karşıtlık iptal olur ve zemin ortaya çıkar. Hegel, karşıt yönde pozitif ve negatifiklerini ortaya koyan (Setzen) her bir tarafın nasıl olup da bu zemine çekildiğini, yani negatif ve pozitifliği ortaya koymanın tek bir refleksiyonda sonuç bulmasını ayrıntısıyla anlatır. Bu anlatının özünde, pozitif ve negatif olarak mevcut belirlenimlerin, salt belirlenimler statüsüne indirgenmesi, yani pozitif ve negatif olarak ortaya koymuşluğun, yönsüz tek bir ortaya koymuşluğu çıkarması

vardır¹¹. Bu basit bir şekilde ele alındığında özdür (Wesen) ve zemin olarak öz ortaya çıkmıştır.

Burada birbirine karşıt iki belirlenimden tek bir belirlenimin ayrıntıda nasıl çıktığının daha fazla ayrıntısına girilmeyecektir. Dileyen *Mantık Bilim*'nin Çelişki (Widerspruch) başlıklı kısmını okuyabilir. Okurken tek gözden kaçırılmaması gereken şey, her bir karşıtlığın zıttını da içerdiğidir. Bu göz önünde tutulduğunda çelişik tarafların sonuç itibarıyla nasıl olup da bir zemine adım adım gittiği görülebilir.

Çıkan bu bir durumu yani özdeşlik için Hegel kimi yerde ona, yalın dolaysız bir belirlenim olarak *ölü varlık (toten Sein)* (Hegel 1969b, s.75; Hegel 1969c, s.439) der. İşte bu ölü varlığın ortaya çıkışı ile gözden kayboluşu bir çırpıda olur. Çünkü özdeşlik çelişki içermektedir ya da Hegel'in dediği gibi "geliştirilecek bir hiçbir şeyi (Nicht) içermektedir". Dolayısıyla o tek olan şey şimdi yine bir ikiliğe düşmüştür.

Buraya kadar söylenenlerin daha anlaşılır olması bakımından, Hegel'in ortaya çıkan bu bir için -a ile +a gibi iki karşıtlığın zeminine a'yı örnek vermesi gösterilebilir. Neden 0 değil? Çünkü -a'nın eksilikte kat ettiği mesafe a ve +a'nın da artılıkta kat ettiği mesafe a'dır. Dolayısıyla a zemini üzerinde pozitiflik ve negatiflikleri ortaya çıkmaktadır. Söz konusu karşıtlık bu zemini gerisin geriye bize bildirmektedir. Peki çıkan bir, yani a nasıl bir şeydir? İşte o bir an için mevcut olduğu düşünülen şeydir çünkü o ya - ya da + olmalıdır ve yine ikiliğe düşmektedir. Ama bu defa Hegel'in *Einheit* dediği bir şeyi ortaya çıkararak. Yani a, -a, +a ve birbirleri arasındaki ilişkiler bütünü.

Şimdi her çelişki kendisini bir özdeşlikte çözüme ulaştırdığı için her iki'den her bir'e bir geçiş vardır. Ve her özdeşlik de çelişik olduğu için bir'den de iki'ye. Nihayetinde bunlar aynı oldukları için de bir iki'dir ve farklı oldukları için de bir iki değildir. İşte insan aklının kavramakta zorlandığı sınır mantık da budur. Fakat aslında bunun nedeni basittir: Tek bir konumu hem bir hem de iki işgal etmektedir ve bu bir'den iki'ye ve iki'den bir'e bir gözden kaybolmaya neden olmaktadır.

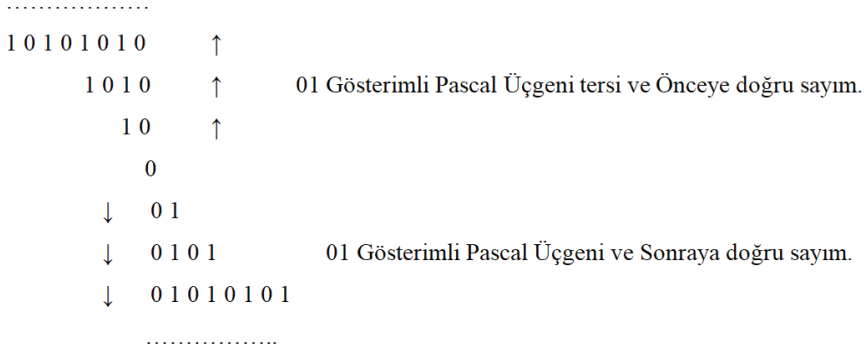
İki'den bir'e gözden kaybolmanın ya da geçişin özel bir anlamı vardır ki onunla zemin olarak *özlerin* çıkışı olur. Bu aslında geri adımlamalı bir ontolojiyi bütününde türetir. Bizim daha önce ters Pascal Üçgeni olarak türettiğimiz ve Lacan ve Badiou nezdinde non-ontoloji olarak adlandırılan devasa bir örüntüyü yani.

Non-ontoloji Olarak Hegel'in Diyalektiği ve Non-ontoloji ve Ontolojiye Bütünleşik Bir Bakış

Yukarıdaki geriye adımlamalı türeyiş şablonu $\phi=0$ için işletildiğinde Lacan'da karşımıza çıkan Pascal Üçgenininin 01'li gösteriminin tersini bize verir. Pascal

¹¹ Fakat dikkat edelim bu bir bir durumudur ve daha çıkar çıkmaz iki'lenir. Yani o yönsüz tek edim yine bir tezatlık gösterecektir.

Üçgeninin ters türeyişinin nasıl çıktığından daha önce söz etmişim (Dursun 2013). Orada bahsettiklerim ışığında, Pascal üçgeninin ileri adımlamalı 01’li gösterimi 0 0 1 0 1 0 1... ise geri adımlamalı olanı da 1 0 1 0 1 0 0’dır. Ve düzeyli gösterimi de şöyledir:

(Şekil 1)

Şu halde non-ontolojinin çıkışını temellendirmiş bulunuyoruz ve yalnızca temellendirmekle de kalmayıp söz konusu non-ontolojinin, ontolojiye neden “benzer” olduğunu da saptamış bulunuyoruz: Çünkü aynı örüntünün ters bir biçimi. Yani eğer ontoloji matematik olarak örüntülenmişse, non-ontoloji de o örüntünün tersi olarak yani karşıt-matematiksel olarak örüntülenmiştir¹² diyebiliriz.

Şimdi Badiou’nun felsefesi açısından non-ontolojik örüntü üzerinde biraz daha duralım. Neden Hegel’deki bu bir’lere yani özlere Badiou’nun felsefesine göre non-ontoloji demeliyiz? Çünkü Badiou’ya göre ontolojik olan, fark üzerinde temellenmiştir ve gerçekte farksızlık gibi bir konum yoktur. Hegel’deki *bir ya da zemin olarak özler* farksız tek bir yalın durumu anlattığı için Badiou’nun ontolojisinin içerisinde yeri yoktur. Aslında Hegel’in özler örüntüsü, bizim geri adımlamalı ontoloji çıkarımımıza göre, sürekli geriye doğru ve asıl Bir’e doğru ortaya çıkar. Her özün çıkışında onunla birlikte beliren fark bir geri adımda kapanır ve sonra yeni bir fark belirir. Bu bakımdan asıl Bir, yani Hegel’in “bir Bir” (Das eine Eins) dediği şey “ideal olarak realize edilen bir şeydir” (Das eine Eins aber ist die realisierte, an dem Eins gesetzte Idealität) (Hegel 1969a, s.195; Hegel 1969c, s.173). Dolayısıyla bizim geri adımlamalı ontolojimizin neden bu en gerideki Bir’i işaret ettiği, “ideal” kavramı ile daha iyi ifade edilmektedir diyebiliriz. Ve bu Bir, bütün bu ileri ve geri adımlamalı örüntüyü başlatan ve kapatan “**bir Bir**”dir¹³. Yine bu örüntüye ilişkin

¹² Dolayısıyla Badiou’nun non-ontoloji’ye matematiksel değil demesi doğru olmasına rağmen eksiktir. Bütün hakikati vermez. Çünkü o matematiksel olmayışın içeriği keşfedilmeyi bekleyen başka bir matematiktir.

¹³ Bu asıl Bir’in sonrasına düşen ikilikler ise, Platoncu anlamda Bir’in kendisine “bitişik”

söyleyebileceklerimizin en başında gelen şey, fark üzerinden temellenen ontoloji bir *Varlık Ağacı* (Dursun 2015) ortaya çıkarıyorsa söz konusu bu özlerin ters örüntüsü de ters bir ağacı meydana çıkarmalıdır. Fakat bu konunun daha geniş bir değerlendirilmesini sonuç kısmında yapacağım için şimdilik buna değinmeyeceğim.

Geldiğimiz bu nokta ile beliren soru şudur: Mademki ontolojik ve non-ontolojik örüntüler *Bir'in İki İle İlişkisi* altında birlikte düşünülebilmektedir. O halde ontolojik ve non-ontolojik bu yapılar nasıl bütünlük bir biçimde gösterilebilir?

İşte bu sorunun yanıtı için ontoloji ve non-ontoloji'yi Kartezyen düzlemde göstermeyi öneriyorum. Çünkü hem Hegel'in diyalektiği hem de Lacan, Badiou'ya uygun düşen ontoloji Kartezyen düzlemde gösterilebilir. Kartezyen düzlemde Y eksenini eğer varolma ile ve X eksenini farklar ya da yokluk ile gösterirsek böylece ontoloji ve non-ontoloji harfiyen bu düzlemin içine oturur. X ve Y ekseninin pozitif kısımları Lacan ve Badiou'da boşluk ya da yokluk üzerinde inşa olan varlığı, Hegel'de ise yokluk ve varlık ikiliğini gösterebilir. X ve Y ekseninin negatif kısımları ise Lacan ve Badiou'da non-ontolojiyi ve Hegel'de bir'leri yani *tertium quid* noktalarını ve ortaya çıkan birlik içindeki belirlenimleri göstermektedir diyebiliriz.

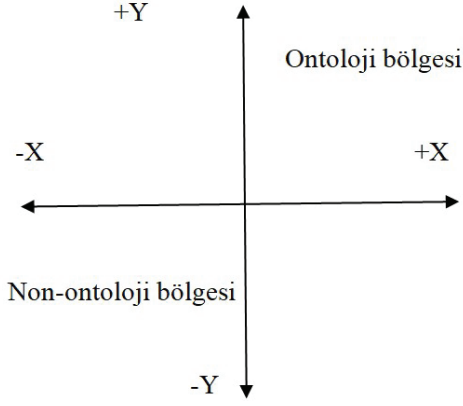
Ayrıca Hegel'in diyalektiğinin çok önemli saptamalarından biri de şudur: Diyalektik ilerleme çembersel yapıları ortaya çıkarır. Şimdi "Bir'in İki ile İlişkisi" kavramlaştırması altında Hegel'in diyalektiği de düşünülebildiğine göre, acaba her iki kavramlaştırma gözetilerek, çemberin türeyişi gösterilebilir mi? Sonrasında aynı düşünce çizgisi Lacan ve Badiou ontolojisine bu ontolojiye uygun geometriyi görmek için uygulanabilir mi?

Yanıtı bulabilmek amacıyla, öncelikle "Bir'in İki ile İlişkisi" bakımından çember kavramını düşünmeye başlayalım. İlk sorumuz şudur: Bir'lik ve iki'lik çember ile ifade edilebilir mi? Evet. Hegel'in diyalektiğinde iki'leri temsil eden X ve Y ve onların karşıt çeyrekteki koordinat noktası olarak da "bir", orijini sıfır olan bir Kartezyen düzlemde geometrik anlamda bir çember oluşturur. Bunun nasıl olduğunu görmek amacıyla Hegel'in "oluş"la ilgili diyalektiğini birkaç adım da ilerleterek yakın incelemeye alalım. Söz konusu diyalektiği, Kartezyen düzlemde göstermeyi başarırsak, ikinci olarak Lacan ve Badiou ontolojisini de Kartezyen düzlemde

(ἀπειροθαί) – Saffet Babür çevirisi-olması ile ortaya çıkmıştır Platon (1925, 148d). Platon, *Devlet*'in altıncı kitabının sonunda da ünlü bölünmüş çizgi anlatısında en sağdaki bölünmüş çizgiyle ilgili kesimi "ideaların kendisinden idea'dan idea'ya" (εἰδῆσιν αὐτοῖς δι' αὐτῶν εἰς αὐτά) ve oradan da "herşeyin ilk ilkesine" (παντὸς ἀρχὴν) diyerek diyalektiğini betimler Plato (2013, 511b-c) Bu, idealar arasında bir tür örüntünün bulunduğunu bize sezinleten önemli bir ifadedir. İşte söz konusu idea Hegel'e gelince özler veya bir'ler olarak ya da çelişkilerin çözüm bulduğu zeminler olarak Hegel tarafından yeniden yukarıdaki biçimde konu edinilmiştir. Şimdi ise ilk defa bizimle birlikte, bu özlerin ya da bir'lerin ontolojisi (Badioucu anlamda non-ontolojisi) sergilenmekle kalmıyor aynı zamanda aralarındaki ilişkiselliğin yapı- sı da ortaya çıkarılmış oluyor.

göstermeye çalışacağız. Böylece ileri ve geri adımlamalı ontolojilerin Bir'in İki ile ilişkisi altında kavranmasının yanı sıra geometrik olarak da ne anlam ifade etmektedir karşılaştırmalı olarak görebileceğizdir.

O halde önce koordinat sistemimizde ontoloji ve non-ontolojik bölgeleri gösterelim. Şekil 2 bunu gösterir.

(Şekil 2)

Neden böyle bir gösterim? Çünkü Hegel'deki "bir"ler -farkın olmayışından dolayı- Lacan ve Badiou ontolojisinde aslında "imkânsız" noktalar olduğunu söylemiştik. Bundan dolayı, Kartezyen düzlemin eğer ilk çeyreğini Lacan, Badiou ontolojisi ile gösterirsek tam zıttını da non-ontolojik bir bölge olarak üçüncü çeyrekte göstermeliyiz.¹⁴

O halde, önce Hegel'in diyalektiğine göre Kartezyen düzlemde her iki bölgeden geçen çemberler nasıl oluşmaktadır ona bakalım sonra da Kartezyen düzlemin ilk çeyreğinde Lacan, Badiou ontolojisinin ortaya çıkardığı geometrik durumu görelim.

II. Çember ve Ontoloji ve Non-ontoloji

Oluş'a dair yaptığımız bu incelemede şuna özellikle dikkat etmeliyiz: Kavramsal olarak başladığımız noktalardan bir şekilde tekrar geçerse bu durum muhtemelen bir çember yapısını gösteriyor olacaktır. Dolayısıyla diyalektik ilerlemenin söz konusu aşamaları önemle not edilmeli ve sonraki aşamalarına aynı biçimsel yapının çıkıp çıkmadığını görmek için devam etmeliyiz.

¹⁴ Tabii non-ontolojik kavramını bu bakımdan yalnızca Badiou'ya borçlu olduğumuzu hatırlamalıyız. Hegel bakımından non-ontoloji kavramının hiçbir anlamı yoktur. Ayrıca bir'in non-ontoloji alanında olması yalnızca karşılaştırma yapabilmek içindir yoksa Hegel açısından bir'ler kendi ontoloji anlayışı içindedir. Dolayısıyla bu terimi ileri ve geri adımlamalı ontolojilerde yani Hegel'in diyalektiği ile Lacan, Badiou ontolojilerinde bir karşılaştırma yapabilmek amacıyla kullanıyoruz.

Oluş, varlıktan yokluğa ve yokluktan varlığa gözden kaybolmadaki “yalın gözden kaybolma” idi. Diğer deyişle, birbirlerinden farklı olan varlık ve yokluğun aynı olduğu yer. Fakat bu aynılıkta onların birbirlerinden olan farklılıkları da ayırt edilmektedir. Peki ama bu ne demektir? Bu şu demektir: **tertium quid** noktası ya da *bir* olarak oluş, varlık ve yokluktan hem farklı hem de onlarla aynıdır. Dolayısıyla bir olarak oluş ve iki olarak varlık ve yokluk için iki tur yapılır. İlkinde hepsi aynıdır ikincisinde ise hepsi farklıdır. Zaten Bir’in İki ile ilişkisi de bize bunu söyler: Bir İki ile hem aynıdır hem de farklı. Şimdi varlık ve yokluğun aynı olduğu bu noktaya daha yakından bakalım. O var mıdır yok mudur? Eğer oluş hakkında değil de daha genel konuşuyor olsaydık, çelişik tarafların bu özdeşlik noktasına taşındığını (Aufhebung) ve bundan dolayı çelişik tarafların her birinin ortaya koymalarının (Setzen) taşınmış bir ortaya koyma olarak burada yeniden belirlediğini söyledik. (Hegel 1969b, s.65-66; Hegel 1969c, s. 431-432). Ya da Bir’in İki ile ilişkisi kavramlaştırmamıza göre, bir’in çıktığı noktada ona odaklandığımızda yeniden iki’nin belirlediğini söylemeliyiz.

Fakat bu hemen olmaz. Zemin (Grund) olarak *bir* noktası ya da oluş’un kendisi ilk çıkışı itibarıyla “genel olarak dolaysız belirlenimli bir varlık”tır (Hegel 1969b, s.84; Hegel 1969c, s. 447). Ve bu zemin (Grund) ilk olarak, bir ortaya koyulmamışlık (*Nichtgesetzsein*) olarak ortaya koyulmuştur (*Gesetzsein*) (Hegel 1969b, s.84; Hegel 1969c, s.447). Yani ölü varlık, nötr nokta, zemin. Burada ortaya konan belli bir şey, örneğin varlık ya da yokluk vs. herhangi bir şey henüz yok. Bu nokta “belirlenmemişlik/belirlenim dışı” olarak bir belirlenimliliklidir. Burada belirli bir şey ararsak bulacağımız hiçbir belirlenimin olmadığına dair bir belirlenimdir. Ama dediğimiz gibi bir aynı zamanda iki’dir ve bundan dolayı da bu zeminde temellenen ortaya koymuşluk olarak ortaya koymuşluğu (s.447) görürüz. Yani taşınanları... Neden? Çünkü bu nötr nokta çıkar çıkmaz bir iki’liğin konusu olur: Var mıdır yok mudur? Diğer deyişle oluş noktası, varlık ya da yokluk olarak ortaya koyulmuş olarak yeniden belirecektir. Şimdi bundan sonra devam edelim ve Oluş’un çıkışı sonrasına bakalım. Yalnız bu arada çıktığımız noktadan tekrar geçerse orada biraz duralım çünkü orası çemberin çıkış anı olacaktır.

Oluş’un (Werden) çıkışı sonrasında Oluş’un bir’liği şimdi bir birlik olmuştur. Bu birliğe içerdiği varlık ve yokluk bakımından bakıldığında, Oluş adeta bölünmüş gibidir. Tek farkla ki bölünmüş gibi duran Oluş aslında bölünmemiş, zeminde kalmış ve içerdiği varlık ve yokluk belirlenimleri de varlığın dolaysızlığında yoklukla ya da yokluğun dolaysızlığında varlıkla birlik seklindedirler. Bu birlik içinde varlıktan yokluğa ve yokluktan varlığa bir geçiş

yaşanmaktadır. Yani “yokoluş” (Vergehen) ve “olageliş” (Entstehen) olarak adlandırabileceğimiz iki durum.

Gelinen bu noktada Hegel oluşan birliğin kısımları için çeşitli adlandırmalarda bulunur. Örneğin bu birliğin belirlenimler kazanmasından dolayı Hegel ona Dasein ya da belirlenimli varlık der. Ve aslında varlık ve yokluğun birliğinin yani Oluş’un devam eden gelişimi içindir bu adlandırmalar. (Hegel 1969a, s.115-116; Hegel 1969c, s. 109-110) Örneğin bu noktada, Dasein’in geri planındaki bu birliğinin, yani Oluş’un çıkışından sonra varlık ve yokluğun tekrar ortaya konmaları realite ve olumsuzlama olarak ve de bu birliğin taşıdığı belirlenim ise varlık formunda nitelik olarak adlandırılır. İşte bu ilk çemberin çıkış anıdır çünkü realite ve olumsuzlama ile birlikte başlangıçtaki varlık ve yokluğa bir dönüş olmuş ama tabii ki bir farkla olmuştur bu dönüş. Nitekim Hegel, “Bu ayrımın taşınması[nın] basit bir geri dönüşten daha fazlası olduğu[nu]” (Hegel 1969a, s.123; Hegel 1969c, s.115) belirtir. Bu noktaya tekrar döneceğim ama şimdilik devam edelim.

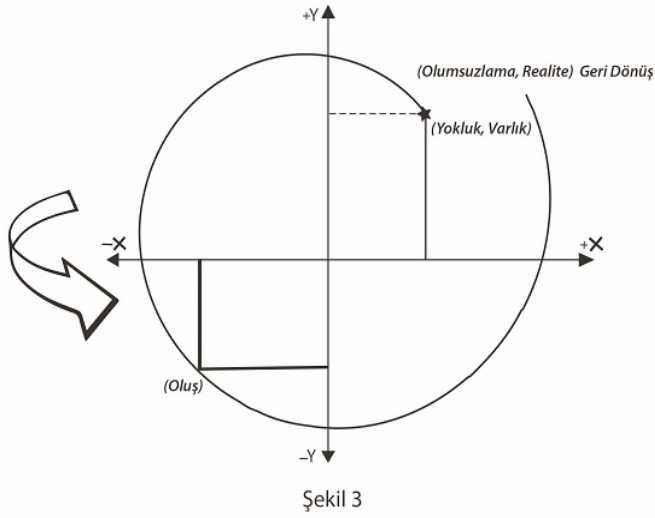
Ve aslında adeta bir kökten bir bakıma hem bir çember çıkmış hem de dalları realite, olumsuzlama ve nitelik yönünde ikili bir ağaç filizlenmiştir. Bu çember yukarıda bahsettiğimiz çemberdir. Ve söz konusu çember şu şekilde ifade edilebilir:

iki → bir → iki yani...

varlık ve yokluk → oluş’un birliği (Dasein) → (realite ve olumsuzlama) (nitelik)

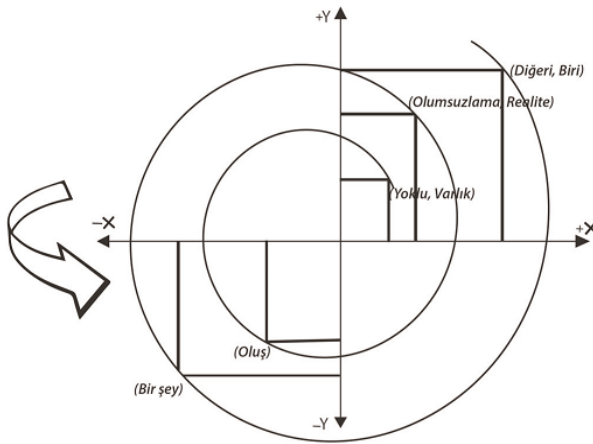
O halde geldiğimiz bu nokta itibariyle ilk çemberin çıkışının nasıl olduğunu belirlemiş bulunuyoruz. Şimdi bu çemberi Kartezyen koordinatlarımızda nasıl gösterebiliriz onu görelim.

Öncelikle varlık ve yokluğu Kartezyen eksenimizin ilk çeyreğinde bir nokta ile gösterelim. Oluş’u da karşı çeyrekte bir nokta ile belirttikten sonra şeklin dönerek çemberi çıkardığını söyleyebiliriz ve daha geniş bir çemberin başlangıcı için (olumsuzlama, realite) koordinatı belirlemiştir. Yani yokluk ve varlığın taşınarak yeniden çıktığı nokta. İkinci çember daha geniştir çünkü varlık ve yokluğun ikinci çıkışında içerik kazanılmıştır.

Bundan sonra olumsuzlama ve realitenin bir'liği vardır. Bu bir'lik "bir belirlenimli varlık" ya da "bir şey" adını alır. Ve sonra tekrar aynı noktaya döner çünkü "bir şey" sonrasına önceki belirlenimler taşınır: Yani olumsuzlama ve realite... olumsuzlamadan dolayı "diğeri için varlık" ya da kısaca "diğeri" ve realiteden dolayı da "kendisiyle varlık" ya da "biri" belirir. Aslında kolayca tahmin edebileceğiniz gibi belirenler yine yokluk ve varlıktır. Ta o noktaya kadar taşınmışlardır. Ama önce yokluk ve varlık sonra olumsuzlama ve realite ve şimdi de diğeri ve biri olarak...

O halde yeni çizimimiz aşağıda şekil 4'ten görülebilir.

Biri ve diğerinin aynılığı ise Hegel tarafından “başka birşey” olarak adlandırılır. Şimdi bundan sonra “biri” olumsuzlamadan dolayı “diğeri” ve “diğeri” de kazandığı varlıktan dolayı “biri” olur. Yani “biri”nin sonluluğu sonsuz bir şekilde “diğeri”ne oradan da “biri”ne geçer. Dolayısıyla yeni bir iki çıkmıştır: Sonlu ve sonsuz. Yeni gösterim şekil 5’dedir.

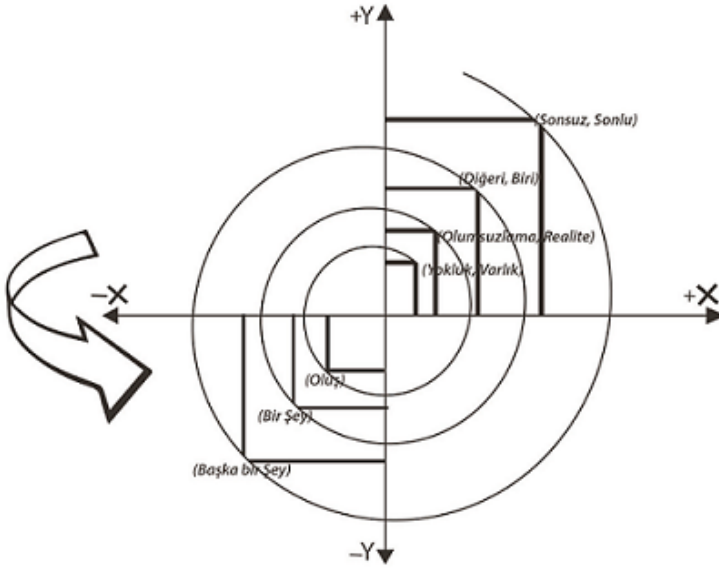
Fakat daha öncesinde bu döngüyü, Bir’in İki ile ilişkisi bakımından ifade edersek,

İki (yokluk, varlık) → Bir (Oluş) → İki (olumsuzlama, realite) → Bir (Bir şey) → İki (Diğeri, Biri)

Ayrıca, sonuncu gösterimi Bir’in İki ile ilişkisi bakımından yeniden ifade edersek,

İki (yokluk, varlık) → Bir (Oluş) → İki (olumsuzlama, realite) → Bir (Bir şey) → İki (Diğeri, Biri) → Bir (Başka bir şey) → İki (Sonsuz, sonlu) → Bir (Hakiki Sonsuz)

Sonlu ile sonsuzun bir’liği ise, kendindeki sonluyu aşan sonsuz olarak Hegel tarafından “hakiki sonsuz” diye kavramsallaştırılmıştır.¹⁵

Şekil 5

¹⁵ Bu konunun anlatımı Hegel’in küçük mantığında yani Ansiklopedi’nin “Varlık Öğretisi” adlı kısmının \$89’dan \$96’ya kadar olan bölümlerinden takip edilebilir.

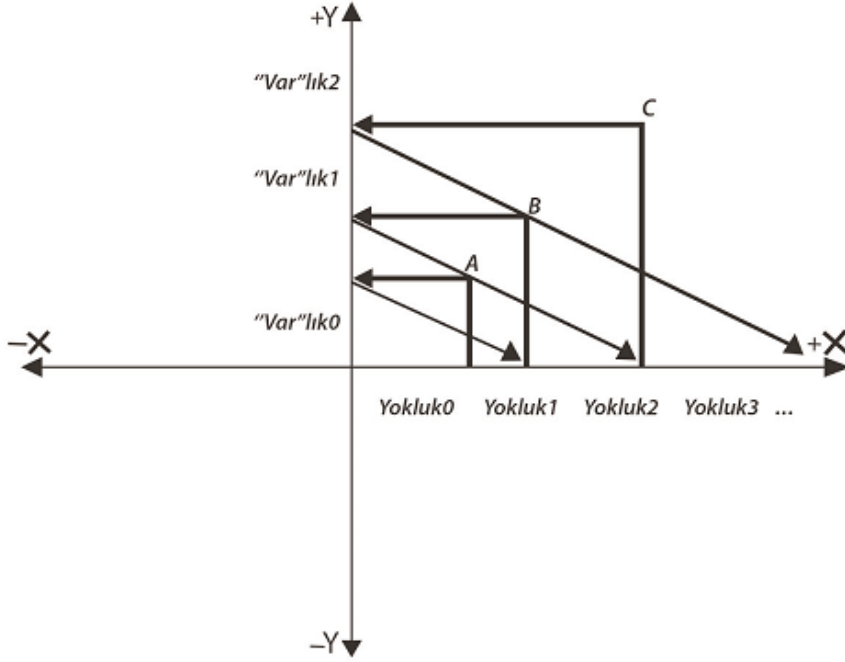
O halde sonuncu gösterim ile birlikte şunları saptamış oluyoruz:

1. Hegel'in diyalektiğinin Kartezyen gösterimi mümkün olup, Hegel tarafından belirtilen çembersel şekiller, bu Kartezyen düzlemde iç içe geçmiş olarak ortaya çıkışlarıyla birlikte gösterilebilmektedir. Böylece ilk defa diyalektik ilerlemenin çembersel karakteri analitik olarak incelenebilir olmuştur.
2. Ayrıca diyalektik ilerleme "Bir'in İki ile İlişkisi" altında gerçekleştiği için her çembersel şeklin çıkış formülü İki \rightarrow Bir \rightarrow İki olarak ortaya konabilir. Buna göre çemberler bu formül gereğince tekrar etmektedir.
3. Tekrar vurgulamakta fayda var ki Kartezyen düzlemin üçüncü çeyreğinde, non-ontolojik bölgede bir'lerin gösterilmesi bu gösterimi aynı Kartezyen düzlemde Lacan, Badiou ontolojileri ile karşılaştırmak içindir. Böylece Hegel'in bir'lerinin yani *tertium quid*'lerinin olmadığı bir durumda çembersel şekil nasıl bir hal almaktadır bu görülecektir.

Bu saptamaların ışığı altında şimdi, Kartezyen düzlemde Lacan, Badiou ontolojilerini incelemeye geçebiliriz. Bu inceleme için ise özellikle Badiou'nun ontolojisi göz önünde bulundurulacaktır.

Badiou'nun ontolojisinde bütün ontolojinin sınırlarının Kartezyen düzlemin yalnızca ilk çeyreği ile çerçvelendiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Çünkü bu ontolojide gerçekte bir *tertium quid* noktası yoktur ve dolayısıyla *tertium quid* üzerinden çember yaratabilecek bir dolayım da mevcut değildir. Bununla birlikte bu ileri adımlamalı ontoloji Hegelci geri adımlamalı ontolojinin tam tersi idi, bunu daha önce görmüştük. Şimdi de grafik olarak bu ne anlama gelmektedir onu görelim:

Okuyucudan Şekil 6'ya dikkatle bakmasını rica edeceğim. Zira bu şekil Badiou'nun ontolojisini özellikle "suture" (dikiş) kavramı üzerinden betimlemektedir.

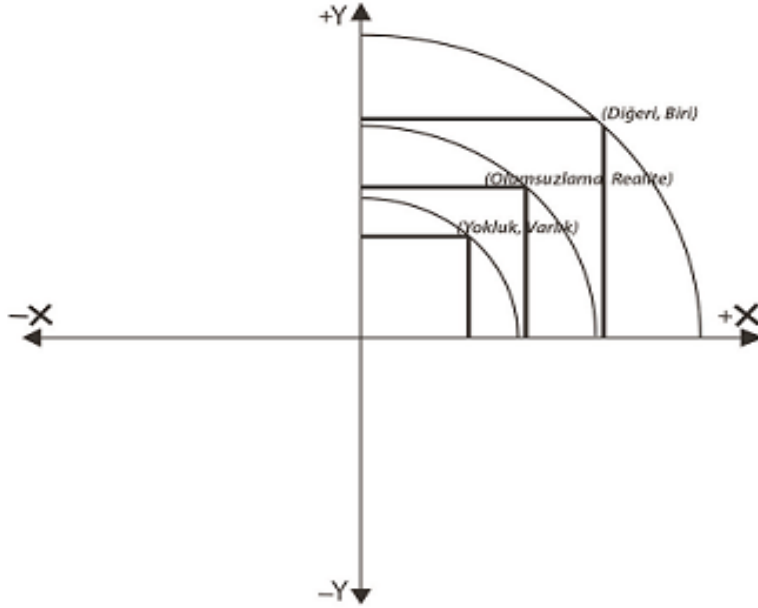

Şekil 6

Çizimin rahat takip edilebilmesi için Şekil 6'da "yokluk"tan ya da aynı şey demeye gelen boşluk veya farktan ve o fark temelinde ortaya çıkan "varlık" durumlarından oluşan noktalar A, B, C, D... olarak gösterilmiştir. Buna göre A (yokluk0, varlık0) veya aynı şey olarak A (fark0, "var"lık0) ve sonra B (yokluk1, varlık1) ya da B (fark1, "var"lık1) ve de C (yokluk2, varlık2) veya C (fark2, "var"lık2) vb.... gösterilebilir. Bu noktalar arasındaki ilişki ise yokluk0 temelinde varlık0 ve onunla birlikte beliren yokluk ya da fark (yokluk0[^] diyelim buna) sonra varlık0'dan dolayı ortaya çıkan fark yani yokluk1 ve yokluk1'in varlığı varlık1 ve onunla birlikte aynı anda beliren yokluk ya da fark (yokluk1[^]) ve varlık1'in farkı yokluk2 ve onun varlığı varlık2 sonra da onunla beliren fark (yokluk2[^]) vb.... gitmektedir. Dolayısıyla yokluktan varlığa doğru yokluktan çıkarıcı bir biçimde dikiş (suture) atılmaktadır yani dikilmektedir. Zaten bu, şeklimize bakıldığı zaman çok açık bir şekilde görülmektedir. Yokluktan varlığa dikiş koordinat noktalarını da hesaba kattığımızda önce oklar yönünde olup sonra varlıktan yokluğa dönmüşlerdir. Badiou'nun ontolojisine uyan temel grafik budur. Dikiş bunu anlatır. Peki bu grafiğin Hegelci ontoloji ile ilişkisini ve en genelde de "Bir'in İki İle İlişkisi" bakımından anlamını belirleyebilir miyiz?

Her şeyden önce Bir'in İki ile ilişkisi bakımından bu ontoloji, yukarıdaki açıklamamızdan da görülebileceği gibi, yeniden şöyle formüle edilebilir: Bir (yokluk0) → İki (varlık0, yokluk0[^]) → Bir (yokluk1) → İki (varlık1, yokluk1[^]) → Bir (yokluk2) → İki (varlık2, yokluk2[^]) ... Bu formülden de anlaşılacağı gibi, her Bir → İki → Bir döngüsü ile yokluktan varlığa bir dikiş atılmaktadır. Ayrıca bu formül izlediği sıra bakımından Hegel'in diyalektiğinin tam zıttıdır: Yani, İki→Bir→İki'nin,..

Fakat hepsi bu kadar da değildir. Hegel'in bir'lerinin Badiou'nun ontolojisinde olmadığını söylemiştik. Şimdi buna göre acaba Hegel'in diyalektiğine ilişkin çizdiğimiz grafikten bir'lerin çıkarılmasıyla nasıl bir şekil çıkacaktır? Eğer Hegel'in ontolojisine uyan şekilden *tertium quid* noktaları çıkarılırsa yeni durum Şekil 7'den görülebilir.

Şekil 7

Hegel'in diyalektiğinden Badiou'nun ontolojisine geçerken varlık ile ilgili eksenlerdeki değerlerin yani +Y'deki değerlerin +X eksenindeki değerlerin üzerinde inşa olduğunu kabul edersek, şekil bir çırpıda Badiou'nun ontolojisine uygun şekle yani Şekil 6'ya benzeyecektir. Dolayısıyla grafik olarak da görülebilir ki Hegel'in ontolojisine uyan grafik Badiou'nun ontolojisine uyan grafiğe dönüştürülebilmektedir. Ayrıca, iki ontoloji de "Bir'in İki İle İlişkisi" şeklindeki daha soyut ve çatı düşüncemizin altına girmektedir.

III. Sonuç Çıkarımlar

Böylece bu yazının başında söz vermiş olduğum “spekülatif” düşünce yolculuğumuzu tamamlamış bulunuyoruz. Bu yolculuktan çıkarsadığımız en önemli saptamalardan biri matematik üzerine olanıdır. Buna göre, Pascal Üçgeni ve İki'nin mantığından dolayı onunla birlikte ortaya çıkan ters Pascal Üçgeni bize matematiğin “ters”ini ya da “karşıt”ını düşünmemize neden olmuştur. Bu “ters”ya da “karşıt” kavramı nasıl anlaşılmalıdır? Her şeyden önce şu bilinmelidir ki Pascal Üçgeni ve onun tersi bir ikili karşıtlıktır ve dolayısıyla bu ikiliğin yapısı ve mantığı da diğer karşıt ikilikler gibi olmalıdır. Yani örneğin siyah ve beyaz gibi ya da dişi ve erkek gibi vb... Dolayısıyla Pascal Üçgenine dayanan şu anki matematiğimiz “siyah” bir matematikse veya “dişi” ise, ters Pascal Üçgenine dayanan matematik de siyahın tersi “beyaz” ya da dişinin tersi “erkek” gibi ters ya da karşıt bir nitelikte olmalıdır. Ama yine de bir matematik olmalıdır.

Matematiğin bu tür bir kavranışının “hakikat”in keşfedilmemiş yönlerine yapılacak heyecanlı bir yolculuk olacağını düşünüyorum. Bu tür matematiğin nasıl türetilebileceğine ilişkin düşüncemiz kısıtlı olsa da şöyle bir örnek verilebilir: Pascal Üçgeni'ne dayanan küme kuramında küme “ait olmak”lık üzerinden tanımlanır. “Ögesi olmak”ya da “ait olmak” ile kümenin sınırları belirlenir ve bir anlamda içerilen öğeler o sınırlar dahiline alınarak kapatılır. Şimdi ters Pascal Üçgeni'ne dayanan bir küme tanımı da pekala olabilir. Bunun ne şekilde olacağı tam olarak bilinmese de, “ögesi olmamak”ya da “açık küme” gibi kavramlar temelinde olabilir belki. Üzerinde düşünülmeli. Fakat şu bir gerçek ki uygun matematiksel kavramlar ve tanımlamalarla yola çıkılırsa matematiğe benzer ama onun tersi devasa bir örüntünün o zengin kuralları keşfedilebilir. Böylece de yeni “hakikatlere” doğru yol alınabilir.

İleri adımlamalı ontoloji “matematik ontolojidir” mottosu ile bize nesnelerin matematiksel kavranışında rehber oluyorsa geri adımlamalı ontoloji de “ters-matematik de non-ontoloji”dir diyerek yeni bir motto ışığında yeni keşfedilen “nesne”leri anlamamızda yardımcı olabilir.

Bu spekülatif yolculuğumuzdaki diğer bir çıkarımımız ise Pascal Üçgeni'nin ortaya çıkardığı “Varlık Ağacı”na ilişkindir. Pascal Üçgeni'nin ikili bir ağaç şeklinde gösterilebileceğinden daha önceki bir yazımda bahsetmişim. O yazımda “Varlık Ağacı”nın çok önemli teorik ve pratik sonuçlarının olacağından da söz etmişim. Bununla birlikte, “Bunlar nelerdir?” gibi bir sorunun yanıtını ileri yazılarımda yanıtlamayı düşünüyorum. Ama şimdi ters-Pascal Üçgeni ile bir başka çıkarım daha önümüzde durmaktadır: Ters ya da karşıt Varlık Ağacı... Varlık Ağacı'nın tersi bir ağacın olması gerektiğini “Bir'in İki ile İlişkisi” kavramsallaştırmamızdan da bilmekteyiz. Bu ters ağaç, Hegel'in bahsettiği özlerin bir ikili ağaç biçimde birbirleriyle örüntülenmiş olduğunu göstermektedir. Bu, bugüne kadar hep metafizik ve soyut olarak kalmış bu gibi “nesnelerin” bundan sonra analitik olarak incelenebi-

leceği anlamına gelebilir. Şayet yukarıda bahsettiğim ters ya da karşıt matematik kurulabilirse başka ne anlama gelebilir ki?

Son olarak yazımın başında geçirdiğim “hakikat”ın yeni içeriğini bütüncül bir şekilde anlamaya gelince... Her şeyden önce “hakikat”ın içeriğini belirleyen en önemli faktörün Bir’in gözetimindeki İki’nin sınırsız kavranışı olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü ikili karşıtlıkların tabi olduğu ilke İki iken bu karşıtlıklardan çıkış kapısı da Bir ile verilmektedir diyebiliriz. Bu ne demektir?

Nihai Bir’in bütün ikiliklerin zemininde yer alması ne anlam ifade etmektedir? Bu ilk önce şu anlama gelir: Bir’in, zemindeki Bir’in giriş kapısı ya da çıkış kapısı vardır. Ve tam olarak bu giriş veya çıkış kapılarının sayısı aslında İki’dir. İki meşru olanaklı konum yani. Her türlü çelişkinin çözümüne doğru bu iki kapıdan yol alınmaktadır. Bu anlamda İki, hakikatin içeriğini kendine göre ikili karşıtlıklar şeklinde biçimlemiştir. Ne düşüncede ne de pratikte bu ikili karşıtlıkları aşamayız çünkü İki en az Bir kadar temeldir, asıldır. Peki ama bu İki yerine, içeriğini tam olarak bilmesek de, birden fazla konumu hayal edebilir miyiz? Yani Üç olarak ya da Dört vs.. ve dolayısıyla Bir’in Üç ile İlişkisi ya da Bir’in Dört ile ilişkisi vs... gibi farklı ve temel ilişkilere çıkabilir miyiz? Bu temel ve zorunlu ilişkileri en azından hipotetik olarak düşünmemiz mümkün mü?

Spinoza Ethica’da insanın topu topu iki sıfatın modus’ları olarak var olduğunu oysa tözün, insanın bilmediği sınırsız sıfattan oluştuğunu söyler. İnsan iki sığata bölünmüş bir varlık olsa da içinde yer aldığı gerçeklik aslında sınırsız sıfattan oluşmaktadır. Spinoza elbetteki bu düşünceye bir akıl yürütmeye bir tür çıkarımla ulaşır. Yoksa o sınırsız olarak addettiği sıfatların hepsini ya da bir bölümünü bildiğinden değil. Fakat Spinoza’nın bu akıl yürütmesi bizim için değerlidir ve bu noktada benzer bir çıkarımı da biz kendi açımızdan yapmaktayız. Çünkü ya gerçekte Bir’in giriş/çıkış kapıları da yalnızca İki değil de bizim bilmediğimiz sınırsız bir sayıda ise... Kısacası gerçeklik ya da hakikat İki yönünde değil de Üç, Dört, vs... gibi birçok yönde dağılmışsa?

Spekülasyonu en geniş anlamda düşündüğümüz bu nokta yabana atılmaması gereken bir noktadır. Çünkü daha önce de hakikatin yalnızca Badioucu anlamda ontolojik çerçevesini bilirken şimdi bu çerçevenin daha geniş olduğunu ve üstelik de kendinde farklı ilişkileri barındırdığını gördük. Ve daha fazlası için, hipotetik bir akıl yürütmenin bize sağlamış olduğu esin bakımından, henüz çok başlarda olduğumuz görünüyor.

Hegel’in dediği gibi hakikat bütün ve bütün de hakikat ise bu bütünün sınırları tam olarak nerededir?

Kaynakça

- Aristotle (1908). *Metaphysics* (Çev. W. D. Ross), USA.
- Badiou, Alain (2005). *Being and Event* (Çev. Oliver Feltham), Continuum, USA.
- Badiou, Alain (2007, Feb 6), “Destruction, Negation, Subtraction” –on Pier Paolo Pasolini, Graduate Seminar - Art Center College of Design in Pasadena
- Dursun Yücel (2009). “Lacan’ın Düşüncesindeki “Bir” Eksik Üzerine”, *MonoKL*, sayı: 6-7, İstanbul.
- Dursun Yücel (2013). “Badiou’da İki’yi Dengeye Oturtmak ya da Bir’in Hesaba Katılışı”, *FLSF*, Sayı 15, Ankara
- Dursun Yücel (2015). “Varlık Ağacı ve Türeyişi”, *FLSF*, Sayı 20, Ankara.
- Dursun Yücel (2014). *Oyunun Ontolojisi*, Doğu Batı Yay. Ankara.
- Hallward, Peter (2003). *A Subject to Truth*, Minneapolis & London: University of Minneapolis Press.
- Hegel (1969a). *Wissenschaft der Logik I*, Werke 5, Suhrkamp, Germany.
- Hegel (1969b). *Wissenschaft der Logik II*, Werke 6, Suhrkamp, Germany.
- Hegel, (1969c). *Science of Logic* (tr. A. V. Miller), Humanities, New York.
- Hegel (1975). *Logic, Encyclopaedia of the Philosophical Sciences* (Çev. W. Wallace), Oxford Press, Malta.
- Hegel (1830). *Enzyklopadie Der Philosophischen Wissenschaften Im Grundrisse*.
- Plato (1925). *Parmenid*, Plato in Twelve Volumes (çev. Harold N. Fowler), Vol 9, Harvard University Press: London.
- Plato (2013). *Republic* Books 6-10, tr. Chris Emlyn-Jones and William Preddy, Loeb classical Library, London.
- Werner Marx (1954). *The Meaning of Aristotle’s ‘Ontology’*, Martinus Nijhoff, Holland.

